

anyag a domb ÉK-i oldalán sűrűsödött. A falutól ÉK-re, a Szőlők alja-dűlő DNy-i oldalán a tanyáktól D-re néhány őskori kerámia került elő (14. lh.). A Szőlők alja-dűlő ÉK-i részén embercsontok kerültek elő, melyek lehetséges, hogy temetőt jeleznek (18. lh.).

Munkatársak: Majcher Tamás, Paszternák István régészek, Balogh András pécsi, Nagy Andrea, Pesti Krisztina budapesti egyetemi hallgatók, valamint Nagy Imre, Semperger Zoltán, Nyikus Diána. A leletek a Kubinyi Ferenc Múzeumba kerültek.

VADAY ANDREA

152. Lesencetomaj, Piroskereszt

(Veszprém megye) A

A 2001. évi feltárás célja az volt, hogy behatároljuk a temető K-i kiterjedését, feltételezve, hogy itt a közösség legkorábbi temetkezései is előkerülnek.

Az ásatás során újabb 39 sírt tártunk fel, amivel a feltárt sírok száma 432-re emelkedett. A temető K-i szélét még nem értük el, bár két gyermeksír esetében a szokásos tájolástól eltérő irányítás már utalhat ennek közelségére. Az itt előkerült sírok nagy része rabolt volt, leletanyaga a temető késői időszakára keltezhető leletekkel volt azonos: eddig kizárólag kisebb méretű bronz kosaras fülbevalók, dinnyemag alakú gyöngyök, hasított szárú, nagyméretű bronz stíltűk, huzalkarperecek, téglalap alakú bronzcsat, vaspántos vödrök stb. Annak okát, hogy a késő avar korban a közösség bizonyos csoportja miért kezdett temetkezni a temető legkeletibb, korábban nem használt részére, egyelőre még nem tudjuk. Egyúttal bizonyítottá vált az a korábbi véleményünk, hogy a temető eddig ismert legkorábbi sírjai a közép avar korra keltezhetőek.

S. PERÉMI ÁGOTA

153. Letenye, Lapuleveles-dűlő

(Zala megye) Á

A lelőhelyet 2001. március 19. és augusztus 17. között tártuk fel. Kiterjedése 8000 m², melyen összesen 360 objektumot dokumentáltunk.

A munkát a tavalyi szonda helyén illetve közvetlenül mellette kezdtük meg. Az objektumok szintje igen mélyen, átlagosan 140 cm-rel a mai felszín alatt volt. A lelőhelyet egy patak és a közeli Mura-folyó határolja, ezek hordaléka töltötte fel igen vastagon. Az objektumok nem voltak mélyek. A korabeli humusz, ami tele volt Árpád-kori cserepekkel elpusztította azt.

A foltok a sárgás maszatos altalajban szürke elmosódó és sötét határozott körvonallal jelentkeztek. Az objektumok jellegüket tekintve a következők voltak: cölöplyuk, gödör, kis árok (árokrendszer), kút, tűzhely.

A nagy felületen folyó feltárás érdekes településszerkezeti tanulságokkal szolgált. Az ásatás összesítő rajzán és a feltárásról készült légi fotón is jól látszik, hogy a kibontott kis árkok egy egységet alkotnak, É-D-i lefutás-

ban téglalapot formáznak, folytonosságuk itt-ott megszakad és egy-egy kis cölöplyukba torkollik. Vélhetően ez az árokrendszer egykor kerítés alapja lehetett, ami talán egy korabeli műhelykörzetet foglalt magába. A cölöplyukak rendszerének értékelése és egyéb településtörténeti tanulságok levonása a későbbi feldolgozás feladata lesz. A településrészleten három igen mély (átlagosan 8 m) kerek kutat is feltártunk, bennük néhány – ám rendszert nem alkotó – korhadat fagerendával. Mindegyik alján találtunk korsót illetve „ívóedényt” (fazekat) többet is. Két kútban kovácsoltvas vödörfület leltünk.

A leletanyag jellegét tekintve (kerámia, agyaggolyó, vassalak, vastárgyak töredékei) is igen érdekes. Az ásatáson mintegy tíz ép, szájjal lefelé fordított Árpád-kori fazekat bontottunk ki. Ezeknek határozott foltja nem volt, kis kerek lyukban voltak, teljesen önállóan, nem pedig valamely nagyobb objektum részeként. Talán a vasmegmunkálással összefüggésbe hozható áldozatok emlékei lehettek. A cölöplyukban döntő többségben nem volt leletanyag, ugyanakkor a sötét, határozott folttal jelentkező gödrök tele voltak tenyérszerű vassalakröggel. Szinte minden gödörben volt több, átlagosan 5 cm átmérőjű tömör, égetett agyaggolyó. A feltárt szilvماغ alakú parázsgödrök egyikében egy kupacban például 32 ilyen golyó feküdt.

Fém tárgyat a rengeteg vassalakrög ellenére viszonylag keveset találtunk. A vasszeg volt a leggyakoribb, találtunk ezen kívül két vassarkantyút, a kutaknál említett vödörfületeket és két nagyméretű S-végű hajkarikát.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a Lapuleveles-dűlőben egy Árpád-kori – a kerámia és fémleletek alapján 12. századi – kovácstelepülés műhelykörzetét tártuk fel. A feltárás sok új adattal járult hozzá a Dunántúlon eddig ismert hasonló korú vasművességgel összefüggésbe hozható települések szerkezetének megismeréséhez, leletanyagában (agyaggolyók) és jelenségeiben (szájjal lefelé borított edények) olyan problémák kerültek napvilágra, ami a későbbi értékelés során érdekes adatokkal szolgálhat a korszakkal foglalkozó kutatók számára. A feltárás és környéke minden bizonnyal egy szolgáltató falu lehetett. A vasművességre és a fémfeldolgozásra utal, hogy a lelőhelytől É-ra levő erdőt Csitári-erdőnek hívják ma is, ettől nem messze Letenye irányában van a Csitári-forrás amely a csatár szóra vezethető vissza. A feltárás közelében, attól Ny-ra található, a légi fotón ma is kivehető Árpád-kori kerek templom, amit Parádi Nándor 1964–65-ben tárt fel, ezt a rész „Szentkeresztombnak” hívják.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum Régészeti Gyűjteményébe került.

SZÁRAZ CSILLA

154. Liptód határa

(Baranya megye) R

Az M6-56 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalának Baranya megyei szakaszán két részletben, 2001. április 10.–

május 11. és október 8–18. között végeztünk terepbejárást. A területet a nyomvonalon 100-100 méteres sávban jártuk be, illetve adott esetben a lelőhely teljes kiterjedését meghatároztuk. A kijelölt terület 77,9%-át sikerült bejárni, a többi rész erdő, mocsár, gyepterület miatt járhatatlan volt.

Liptód határában egy földút által átszelt dombtetőn őskori (lengyeli kultúra) telep nyomait figyeltük meg (29. lh.).

A leletek a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményébe kerültek.

KÁRPÁTI GÁBOR

155. Lucfalva határa (Nógrád megye) Ő, N, Á

2001. március 13. és 18. között a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága felkérésére bejártuk a Zagyva-Cserhát-völgyi gázvezeték nyomvonalát.

A település határában Nagykeresztúrtól DNy-ra, a Keresztúri-földek mentén, mocsaras területen őskori kerámiával jelzett lelőhelyet (4. lh.) találtunk. Kisbárkány határától, a futballpályától mintegy 20 m-re őskori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk (5. lh.). A település határában lévő kis tó és az út közötti területen kevés cseréppel jelzett népvándorlás kori lelőhelyet (9. lh.) regisztráltunk.

Munkatársak: Majcher Tamás, Paszternák István régészek, Balogh András pécsi, Nagy Andrea, Pesti Krisztina budapesti egyetemi hallgatók, valamint Nagy Imre, Semperger Zoltán, Nyikus Diána. A leletek a Kubinyi Ferenc Múzeumba kerültek.

VADAY ANDREA

156. Ludas, Varjú-dűlő

(Heves megye) Pa, U, R, B, V, LT, Sza, Ge, H

Ludas község É-i határában, az itt húzódó ÉNy-DK irányú dombvonulat, vagy magas plató K-i végében, annak is É-i, K-i és D-i lejtőjén, az 1998–2000. között végzett régészeti terepbejárások révén, egy 30–35 ha nagyságú őskori lelőhely vált ismertté.

A terepbejárásokat a Mátrai Erőmű Rt. visontai D-i bányájának terjeszkedése, és ezzel összefüggésben a 3-as számú út elterelése tette szükségessé. Az útépités megelőző terepbejárások során figyeltünk fel a lelőhelyre, ahol még ugyanebben az évben, 1998-ban, az új nyomvonal mentén, régészeti leletmentést végeztünk. Ezt követően 1999-ben és 2000-ben, további terepbejárásokkal vizsgáltuk át a 2010-ig letermelendő 521 ha-os bányaterület felszínét. Ezáltal lokalizáltuk a lelőhely további részeit. A felszíni megfigyelések révén, a bányatelek É-i sarkában egy összefüggő, 30–35 ha-os lelőhely körvonalazódott. Ez a lelőhely a már 2000-ben megkezdett bányászati tevékenység útjában volt.

2001. márciusában kezdtük a kutatást a teljes körű feltárás igényével. A régészeti lelőhely pontos geo-

déziai felmérését követően, 2001. március 22-től megindult az I. terület humuszosítása. A folyamatos régészeti szakmai felügyeletet 3–8 fő felügyelő személyzet biztosította.

Április végére kb. 6–7 ha-ról eltávolították a humuszréteget, és így folyamatosan haladt a régészeti felület kialakítása.

Június elejére összesen mintegy 13–15 ha-ról távolították el a humuszréteget. Nyolc nagyobb, kézzel nyestett felszín nyitottunk, amelyek összességében kb. 2 ha-nyi felületet tettek ki. A megnyitott felületek felmérése, rajzolása, fotózása folyamatosan haladt.

A júniusig megfigyelt régészeti jelenségek döntő többsége települési objektum, azaz gödör volt, azonban több sír, illetve sírcsoport is előfordult a területen. Utóbbiak közül egy késő bronzkori vagy kora vaskori urnatemető, egy preszkíta sírcsoport és egy vaskori szórt hamvas temető tekinthető jelentősebbnek. A szinte valamennyi felületen megfigyelhető cölöphelyek nem régészeti jelenségnek, hanem az egykori szőlőművelés maradványainak bizonyultak.

A humusz gépi letermelésével augusztus elejére a II. és a IV. számú terület egészét, valamint a III. számú terület D-i felét is sikerült megnyitnunk. Ezekben a területeken is folyamatosan régészeti objektumok kerültek elő, azaz a lelőhely a teljes humuszosított felületre kiterjedt. A területen a bronzkori objektumok aránya volt a meghatározó, de ismertté váltak újkőkori, rézkori, preszkíta, kelta, szarmata, germán és honfoglalás kori jelenségek (gödrök, sírok) is. A régészeti fedettség mértéke persze nem volt egyforma az egész területen. A II. számú terület D-i része, a III. számú terület K-i része és az általuk közbezárt IV. számú terület egésze sűrűn fedett, a III. számú terület DK-i része és a II. számú terület É-i, ÉK-i szélé viszont már kevésbé. Mindez az egykori település centruma és periferiája közötti különbségre utalt, és jelezte számunkra, hogy kutatási területünkön belül, a lelőhely széléi É-i és DK-i irányban már jól lehatárolhatóak. Ekkor még az volt a kérdéses, hogy a lelőhely a III. számú terület ÉNy-i felében meddig folytatódik, azaz, hogy a lelőhely határai a kutatási területen belül itt is megtalálhatók-e. November közepére, a teljes terület humuszosításának végére kiderült, hogy a terepbejárás során feltételezett lelőhelyhatárok valóban helytállóak, és a kijelölt régészeti terület teljes mértékben magába foglalja a bányatelekbe eső lelőhelyet.

A lelőhely határait D-i és Ny-i irányban sikerült rögzítenünk. Biztosra vehető azonban, hogy a lelőhely É felé – jelenlegi bányagödör irányában – tovább folytatódott, sőt, az 1998-as leletmentés révén azt is tudjuk, hogy a leletek előfordulása DK felé, a 3-as számú főút ludasi oldalán is intenzívnek tekinthető. Ez utóbbi rész szintén kutathatatlan, lévén az egykori ludasi Tsz területe. Óvatos becslésünk szerint lelőhelyünk tényleges mérete egykor minden bizonnyal megközelítette a 40 ha-t. A szeptembertől novemberig humuszosított harmadik számú terület régészeti szempontból kevésbé fedett,